

Jarosław Durka

Regionalny Ośrodek Doskonalenia

Nauczycieli „WOM” w Częstochowie

"ZESZYTY MYSZKOWSKIE"

2017 NR 4 s. 81-101

ISSN 2391-8810 (wersja drukowana)

ISSN 2544-4549 (wersja elektroniczna)

Sytuacja społeczno-polityczna na ziemi myszkowskiej przed i w czasie stanu wojennego w świetle materiałów PZPR

Streszczenie

Artykuł oparty głównie na materiałach archiwalnych PZPR, przedstawia sytuację społeczno-polityczną w Myszkowie przed wprowadzeniem i w okresie stanu wojennego w Polsce. Ukazuje atmosferę społeczną towarzyszącą stanowi wojennemu i trudności z jakimi przyszło zmierzyć się mieszkańcom niewielkiego polskiego miasta. W tekście przedstawiono działania „Solidarności” przed 13 grudnia 1981 roku i w czasie istnienia „Solidarności” podziemnej. W artykule opisano też wysiłki działaczy partyjnych, którzy zmierzali do odbudowy pozycji swojego ugrupowania. W lokalnych strukturach PZPR starano się zwalczyć wszelkie wpływy „Solidarności” i oczyścić z tych działaczy, którzy nie akceptowali polityki władz partyjno-państwowych.

Summary

The article based mainly on the PZPR (Polish United Workers' Party) archival material presents the socio-political situation in Myszków before the introduction and during the martial law period in Poland. It shows the social atmosphere accompanying that time and the difficulties faced by the inhabitants of a small Polish city. The text presents the activities of Solidarity before December 13, 1981, and during the existence of the “Solidarity” underground. The article also describes the efforts of party activists who were aiming to rebuild their group. In the local structures of the PZPR, attempts were made to counteract any influence of Solidarity and to remove those activists who did not accept the policy of party-state authorities.

Słowa kluczowe: Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, stan wojenny, 1981, Solidarność

Keywords: Polish United Workers' Party, martial law, 1981, Solidarity

Wydarzenia początku lat 80. w Myszkowie odzwierciedlały ogólną sytuację

w Polsce. Wśród robotników miejscowych zakładów narastało niezadowolenie, spowodowane złą sytuacją gospodarczą kraju, niedoborami w zaopatrzeniu w podstawowe artykuły spożywcze i przemysłowe. Winą za ten stan rzeczy obarczano władze partyjno-państwowe. W sprawozdaniu Komitetu Miejskiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (KM PZPR) w Myszkowie z lat 1979-1981 czytamy: „Wydarzenia sierpniowe 1980 roku miały istotny wpływ na pracę miejskiej instancji partyjnej, która stała się przede wszystkim odbiorcą całego niezadowolenia społeczeństwa Myszkowa, wynikającego z błędnej polityki partii i rządu. Taka sytuacja nie sprzyjała realizacji przez instancję miejską zadań statutowych, a błędne lub niepełne informacje o aktualnej sytuacji w kraju przekazywane z instancji nadrzędnej pogarszały jeszcze istniejący stan”¹.

Mieszkańcy Myszkowa musieli z uwagą obserwować falę protestów w kraju, zakończoną podpisaniem w dniach 30 sierpnia – 3 września 1980 roku Porozumień Sierpniowych w Szczecinie, Gdańsku i Jastrzębiu. A wśród robotników myszkowskich zakładów produkcyjnych narastało wsparcie dla idei utworzenia Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”. Wyrazem tego były strajki, które zorganizowano w miejscowych przedsiębiorstwach: 8-9 września w Myszkowskich Zakładach Metalurgicznych „Mystal” i 10-12 września w Myszkowskiej Fabryce Naczyn Emaliowanych „Światowit”². Robotnicy zgłosili liczne postulaty, które kierowano pod różnymi adresami. Sama MFNE ogółem zgłosiła 377 postulatów, MZM – 89, Myszkowskie Zakłady Papiernicze – 156, Zakłady Przemysłu Wartex „Wartex” – 88³. Część z tych postulatów dyrekcje fabryk starały się zrealizować we własnym zakresie, niektóre odrzucono, jako niemożliwe do spełnienia. Do urzędu miejskiego

1 Archiwum Państwowe w Częstochowie [dalej: APCz], Komitet Miejski PZPR w Myszkowie [dalej: KM PZPR Myszków], sygn. 5/I – t. 4, Sprawozdanie Komitetu Miejskiego PZPR w Myszkowie na lata 1979-1981, k. 94.

2 K. Miroszewski przy współpracy z J. Durką, M. Nitą i ks. J. Związkim, *Po obu stronach Warty. Zarys dziejów Myszkowa*. Myszków 2010, s. 324. Temat strajku w „Mystalu” opisywałem w: J. Durka, *Historia powstania parafii w Myszkowie-Mijaczkowie*. W: *Język doświadczenia religijnego*, T. 6. Red. G. Cyran, E. Skorupska-Raczyńska. Gorzów Wielkopolski 2014, s. 325-341; J. Durka, *Ks. Marian Kuzia (1936-1995) – życie i działalność wikariusza i proboszcza w Myszkowie-Mijaczkowie*, „Zeszyty Myszkowskie” 2016, nr 3, s. 173-182.

3 APCz, KM PZPR Myszków, sygn. 5/II – t. 8, Protokół z plenarnego posiedzenia KM PZPR w Myszkowie odbytego 12 lutego 1981 r., k. 1-4; Zob. też: K. Miroszewski przy współpracy z J. Durką, M. Nitą i ks. J. Związkim, *Po obu stronach Warty...*, s. 324-325. Historię ZPW „Wartex” przedstawiłem w artykule: J. Durka, *Budynek XIX-wiecznej przędzalni bawełny w Myszkowie jako współczesny obiekt przemysłowy i element regionalnej ścieżki dydaktycznej*. W: *Rola bankowości i przedsiębiorczości w ochronie dziedzictwa miast postindustrialnych w warunkach rozwoju demokracji lokalnej*. Red. A. Stawarz. Warszawa-Białystok 2006, s. 125-138.

trafiło 116 takich postulatów: z Myszkowskich Zakładów Metalurgicznych – 82, z Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Komunikacji Samochodowej – 13, z Myszkowskich Zakładów Papierniczych – 5, z Myszkowskiej Fabryki Naczyń Emaliowanych 5, z Myszkowskiej Spółdzielni Mieszkaniowej – 4, z Betoniarni – 3, z Myszkowskich Zakładów Przemysłu Wełnianego „Wartex” – 2, z Zakładu Gospodarczego – 2. Z tego 56 postulatów odesłano do władz wojewódzkich. Głównie dotyczyły one zaopatrzenia ludności w artykuły spożywcze i przemysłowe (47 postulatów). Wniosków dotyczących gospodarki komunalnej i mieszkaniowej było 23 (poruszono sprawy nieuczciwego podziału przyznawanych mieszkań), dotyczących komunikacji było 15, oświaty, kultury, sportu, zdrowia, rolnictwa i innych – razem 31. Analiza tych postulatów pokazuje ujemne cechy funkcjonowania państwa bez samorządu, a ich realizacja oznaczałaby poprawę życia i pracy społeczności Myszkowa⁴.

W 1980 roku doszło w strukturach PZPR do dużego kryzysu. Podczas organizowanych zebrań sprawozdawczo-wyborczych dominowały trzy zagadnienia. Pierwsze zagadnienie dotyczyło problemu rozliczenia byłego kierownictwa i władz partyjnych za spowodowanie głębokiego kryzysu społeczno-ekonomicznego w Polsce. Drugie było związane z ciągle pogarszającym się zaopatrzeniem rynku w artykuły spożywcze, niezbędne do funkcjonowania każdej polskiej rodziny. Trzecie było związane ze spadkiem produkcji w przedsiębiorstwach, brakiem dyscypliny pracy i wydajności⁵.

Wielu dawnych działaczy partyjnych odchodziło składając legitymacje, padały mocne słowa. Przykładem może być spotkanie partyjne w Warsztatach Mechanicznych ZPW „Wartex” w dniu 30 października 1980 roku, na którym robotnik o nazwisku Rajewicz stwierdził, że przez długie lata był wiernym członkiem partii, służył PZPR w różnych okresach załamania, ale ze smutkiem podjął decyzję o wystąpieniu gdyż zarówno w „pracy jak i w środowisku jest wytykany jako wielki ideowiec jako jeden z tych, którzy przyczynili się do obecnego kryzysu Polski”⁶. Atmosfera była tak gorąca, że przybyły na to spotkanie z Komitetu Wojewódzkiego PZPR (KW PZPR) w Częstochowie wykładowca szkolenia partyjnego odmówił prowadzenia w obawie, że zostanie wyśmiany,

4 APCz, KM PZPR Myszków, sygn. 5/II – t. 8, Przemówienie partyjne załączone do protokołów plenarnych posiedzeń KM PZPR w Myszkowie w 1981 r., k. 29.

5 Tamże, sygn. 5/I – t. 4, Sprawozdanie Komitetu Miejskiego PZPR w Myszkowie na lata 1979-1981, k. 103.

6 APCz, Komitet Wojewódzki PZPR [dalej: KW PZPR], Wydział Polityczno-Organizacyjny [dalej: WPO], sygn. 149, Notatka z zebrania OOP Warsztaty Mechaniczne ZPW „Wartex” w Myszkowie z 30 października 1980 r., k. 102.

gdyż po wydarzeniach sierpniowych musiałyby mówić „odwrotnie” w stosunku do tego co mówił wcześniej⁷. Rozpoczęła się żywiołowa dyskusja, podczas której pytano: „dlaczego tych oszustów nie rozliczono wcześniej?”, „dlaczego władze zakładowe, miejskie i wojewódzkie nie zapytują tych co ich wybrali a nawet wszystkich robotników czy są akceptowani – na co czekają?”. Ktoś powiedział, że czeka na informacje co się obecnie dzieje z Edwardem Gierkiem⁸, Piotrem Jaroszewiczem⁹ i Władysławem Gomułką¹⁰, zapytał dlaczego wszystkich członków partii nie rozlicza się jednakowo. Oskarżano: „jaką informację przynoszą do nas pracownicy KW – żadną. Co wy tam robicie – jak tak mało wiecie. Przecież nic się nie zmieniło, w dalszym ciągu informacja idzie tylko z dołu do góry a my chcemy konkretów jak pracuje KW PZPR, jakie są i będą decyzje kadrowe w województwie, przecież tam są też klakierowicze i winni obecnej sytuacji”¹¹.

W następnych miesiącach sytuacja nie uległa poprawie. Od początku 1981 roku bardzo odczuwalne były braki w zaopatrzeniu. Dyrektor Wojewódzkiej Spółdzielni Spożywców „Społem” w maju oświadczył, że nie ma czym handlować, a po zapoznaniu z rozdzielnikami na czerwiec stwierdził że będzie jeszcze gorzej „Odczuwa się dotkliwy brak artykułów spożywczych jak również towarów reglamentowanych, których już w maju jest mniej niż wydanych kartek. Z dnia na dzień WSS otrzymuje zmniejszony przydział mleka, śmietany, drobiu, mięsa itp. Obecnie piecze się tylko dwa gatunki pieczywa, gdyż brak mąki i mocy przerobowej nie pozwala na zmianę sytuacji. W analogicznym okresie roku ubiegłego WSS otrzymał 5.600 kg ryb i śledzi, w tym roku tylko 200 kg”¹². Z kolei kierownik komisariatu MO por. Stanisław Noszczyk oświad-

7 Tamże.

8 Edward Gierek (1913-2001) w latach 1970-1980 I sekretarz Komitetu Centralnego PZPR. 6 września 1980 roku na VI Plenum PZPR odebrano mu przywództwo partii i wybrano na jego miejsce Stanisława Kanię. Szerzej: P. Gajdziński, *Gierek. Człowiek z węgla*. Poznań 2014.

9 Piotr Jaroszewicz (1909-1992) w latach 1964-1980 był członkiem Komitetu Centralnego PZPR, a w latach 1970-1980 prezesem rady ministrów. W lutym 1980 roku na skutek decyzji I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka musiał ustąpić z funkcji szefa rządu, a w 1981 roku został usunięty z PZPR. Szerzej: P. Gajdziński, *Gierek. Człowiek z węgla...*

10 Władysław Gomułka (1905-1982) w latach 1943-1948 był I sekretarzem Komitetu Centralnego Polskiej Partii Robotniczej, a w latach 1956-1970 I sekretarzem Komitetu Centralnego PZPR. Zmuszony do ustąpienia ze stanowiska, od 1971 roku przebywał na emeryturze. Szerzej: A. Prażmowska, *Władysław Gomułka*. Warszawa 2015.

11 APCz, WPO, sygn. 149, Notatka z zebrania OOP Warsztaty Mechaniczne..., k. 103.

12 Tamże, sygn. 152, Pismo zastępcy kierownika Wydziału Organizacyjnego KW PZPR w Częstochowie Bogdana Gałaja do Sektora Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego Komitetu

czył, że zmniejszyła się wykrywalność gdyż społeczeństwo niechętnie pomaga milicji, a niekiedy utrudnia. Zatrzymani stosują samookaleczenie i oskarżają funkcjonariuszy o pobicie. Także Włodzimierz Czapliński prezes sądu rejonowego stwierdził, że po raz pierwszy od 36 lat stan porządku i bezpieczeństwa ocenia krytycznie. O trudnościach i zmniejszeniu produkcji przez Myszkowskie Zakłady Papiernicze informował dyrektor Witold Suwalski. Domagano się wolnych sobót, czemu dano wyraz 10 stycznia 1981 roku masowo nie podejmując pracy¹³.

W myszkowskich przedsiębiorstwach zdecydowana większość pracowników wstąpiła do „Solidarności”, kontynuowano akcje strajkowe, pogotowia strajkowe, strajki ostrzegawcze. Przeprowadzono akcję wieszania krzyży w myszkowskich szkołach. W jednej z notatek, znajdujących się w KW PZPR i dotyczących Myszkowa czytamy: „W organizacji partyjnej panuje przekonanie, że strajki przynoszą szkodę, ale brak przeciwstawienia się powszechnego członków partii naciskom *Solidarności*. Społeczeństwo zdenerwowane, głównie wskutek b.[ardzo] złego zaopatrzenia. Nie odnotowano przypadków przeszkadzania przez *Solidarność* podejmowania pracy w zakładach (np. w MZP, gdzie tylko 200 osób strajkowało)”¹⁴.

W lutym 1981 roku I sekretarzem KM PZPR został Bernard Trebisz, a 30 maja 1981 roku wybrano Wojciecha Bednarskiego, który wygrał rywalizację z Tadeuszem Przejczowskim, delegatem MFNE i zwolennikiem rozliczenia kierownictwa partii za złą sytuację w kraju, krytycznie ustosunkowanym także do działań komitetu wojewódzkiego¹⁵. Nastąpił kryzys funkcjonowania partii i innych organizacji realizujących centralną politykę władz. Krytyce poddano sytuację Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej, krytykowano program harcerstwa. Jednocześnie chciano aby działalność „Solidarności” poszła zgodnie z oczekiwaniami partii i była zgodna z ideologią socjalistyczną. Tego władze nie

Centralnego [dalej: KC] PZPR z 20 października 1981 r., k. 202-203.

13 Tamże; APCz, WPO, sygn. 152, Tajna informacja zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Częstochowie płk. Henryka Wojciechowskiego do dyżurnego operacyjnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie z 10 stycznia 1981 r., k. 210-211. Tego dnia w filii „Mystału” w Poraju robotnicy zgromadzili się przed portiernią i oświadczyli, że pracy nie podejmą, zob. Tamże, Pismo zastępcy kierownika Wydziału Organizacyjnego KW PZPR w Częstochowie Bogdana Gałaja do Sektora Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR z 10 października 1981 r., k. 212-213.

14 Tamże, sygn. 152, Notatka dotycząca sytuacji w Myszkowie, k. 128; Notatka dotycząca sytuacji w Myszkowie z 27 marca 1981 r., k. 160.

15 APCz, KM PZPR Myszków, sygn. 5/I – t. 4, Protokół z IV Miejskiej Konferencji Sprawozdawczo-Wyborczej PZPR w Myszkowie odbytej w dniu 30 maja 1981 r., k. 9-14.

osiągnęły. Wśród członków partii popularność zyskiwały idee „Solidarności”. Kiedy 27 maja 1981 roku odbyły się zebrania sprawozdawczo-wyborcze i dokonano wyboru władz w Komitecie Miejskim. Okazało się, że w zakładach pracy wśród 76 przewodniczących grup partyjnych, osób wybranych pierwszy raz było 36 i aż 69 członków „Solidarności”. Wśród 52 pierwszych sekretarzy OOP, 33 było członkami „Solidarności”. Na 224 członków egzekutyw, 135 było członkami „Solidarności”. Na 37 pierwszych sekretarzy POP, 5 było członkami „Solidarności”, a na 153 członków egzekutyw, 42 było członkami „Solidarności”¹⁶. To oczywiście nie mogło podobać się ani I sekretarzowi KM PZPR, ani partyjnym władzom wojewódzkim. Przewodniczący kontroli partyjnej, Włodzimierz Czaplinski podczas dyskusji jaka wywiązała się na posiedzeniu plenarnym KM PZPR w dniu 30 września 1981 roku stwierdził, że: „nie jeden członek partii nie zdawał sobie sprawy z tego kiedy wstępował do organizacji Solidarność, że ten związek będzie tak działał jak w tej chwili to czynią”¹⁷. Tymczasem w październiku w myszkowskich zakładach nastąpiła kolejna fala strajków¹⁸.

Nacisk robotników na władze partyjne narastał, a pozycja „Solidarności” była coraz mocniejsza. W tej sytuacji I Sekretarz Komitetu Centralnego PZPR gen. Wojciech Jaruzelski¹⁹ zdecydował o wprowadzeniu 13 grudnia na obszarze całego kraju stanu wojennego. Zawieszono działalność NSZZ „Solidarność” część działaczy internowano. Wprowadzono liczne ograniczenia: godzinę milicyjną, zakaz podróżowania do innych miejscowości bez specjalnych przepustek (a zbliżały się Święta Bożego Narodzenia), kontrolowano rozmowy telefoniczne, kontroli poddawano prywatną korespondencję.

W Myszkowie zaraz po wprowadzeniu stanu wojennego pięć osób złożyło legitymacje partyjne, a w następnych miesiącach przeprowadzono akcję samookreślenia i oczyszczania szeregów PZPR. Szukano winnych w szeregach partii. 22 grudnia podczas rozmowy w „Mystalu” zarzucono dyrektorowi Zdzisławowi

16 Tamże, sygn. 5/I – t. 4, Informacja o przebiegu zebrań sprawozdawczo-wyborczych w miejskiej instancji partyjnej w Myszkowie do dnia 27 maja 1981 r., 152.

17 Tamże, sygn. 5/II – t. 8, Protokół z posiedzenia plenarnego Komitetu Miejskiego PZPR w Myszkowie odbytego w dniu 30 września 1981 r., k.66.

18 APCz, WPO, sygn. 152, Notatka informująca o udziale załóg „Mystalu” i papierni w strajkach, k. 18; tamże, Notatka o akcji strajkowej w myszkowskich zakładach, k. 28; tamże, Notatka o akcji strajkowej w myszkowskich zakładach, k. 57.

19 Generał Wojciech Jaruzelski (1923-2014) był I sekretarzem KC PZPR od 18 października 1981 roku do 29 lipca 1989 roku. Szerzej na temat W. Jaruzelskiego: L. Kowalski, *Jaruzelski. Generał ze skazą. Biografia wojskowa generała armii Wojciecha Jaruzelskiego*. Poznań 2012.

Stachurze, że ponosi winę za demontaż partii na terenie zakładu. Oskarżono go, że udostępnił Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarności” kaski, które miały służyć w razie ewentualnego strajku na terenie huty. Dyrektor nie uważał się za winnego i podkreślił że jest członkiem PZPR, ale jednocześnie członkiem „Solidarności”. Stwierdził, że jest gotów ustąpić ze stanowiska. Podkreślił, że nie zrobił nic co mogłoby godzić w dobre imię partii oraz że jest zasłużonym działaczem gospodarczym i za to otrzymał wysokie odznaczenia państwowe. Ponadto stwierdził, że wszelkie rozmowy z nim powinny odbywać się w obecności przedstawicieli wojska. W końcu grudnia członkowie egzekutywy partyjnej w „Mystalu” stwierdzali już że nie ma potrzeby samookreślenia, bo zrobili to wstępując do partii, i że jeśli nie zgadzają się z działalnością polityczną „Solidarności” to popierają ją jako związek zawodowy²⁰. W lutym I sekretarz Komitetu Zakładowego PZPR informował, że w Zakładowym Komitecie Ocalenia Narodowego zgłaszano i wychodzą z postulatami wzorowanymi na żądaniach byłej zakładowej „Solidarności”²¹.

Niechętny stosunek do rzeczywistości stanu wojennego przejawiał dyrektor „Wartexu” Mirosław Wyskok, który zaraz po wprowadzeniu stanu wojennego na uwagę I sekretarza KZ PZPR Alfredy Łęskiej aby wydał polecenie zdjęcia ogromnej planszy „Solidarności” odpowiedział, że „... jeszcze się nad tym zastanowi”²². Zastanawiał się też wówczas nad wystąpieniem z PZPR²³, a w 1983 roku nie przybył na zakładowe masówki, ani nie uczestniczył w pochodzie 1 maja²⁴. Konflikt dyrektora z I sekretarzem KZ PZPR A. Łęską był bardzo wyraźny. Dyrektor nie życzył sobie interwencji tej pani w jakiegokolwiek sprawie zakładu poza politycznymi²⁵. 2 lutego 1982 roku na spotkaniu egzekutywy KM PZPR A. Łęska oceniając sytuację w „Wartexie” stwierdziła, że „określanie członków PZPR odbywa się, ale bardzo wolno”, a w zakładzie panuje atmosfera

20 APCz, WPO, sygn. 153, Notatka z pobytu w terenie pracowników i aktywu KW PZPR w dniach 28 grudnia 1981 r. i 29 grudnia 1981 r. z 29 grudnia 1981 r., k. 38.

21 Tamże, sygn. 144, Informacja przekazana przez pracowników politycznych KW PZPR oraz z instancji stopnia podstawowego z 15 lutego 1982 r., k. 60.

22 Tamże, sygn. 153, Informacje zgłoszone do Sektora Analiz i Informacji przez pracowników KW PZPR w dniu 16 grudnia 1981 r., k. 13.

23 Tamże, sygn. 153, Notatka z pobytu pracowników etatowych KW, aktywu partyjnego w terenie w dniu 28 grudnia 1981 r., k. 72.

24 Tamże, sygn. 146, Informacje przekazywane przez ROPP, instancje stopnia podstawowego i etatowych pracowników KW PZPR z 11 maja 1983 r., k. 41.

25 Tamże, sygn. 144, Informacja przekazana przez pracowników politycznych KW PZPR oraz instancji stopnia podstawowego z 15 lutego 1982 r., k. 60.

niepokoję. W innych zakładach, I sekretarze KZ PZPR (w „Mystalu” Walenty Olkuski, w MFNE Jerzy Froś, w papierni Stanisław Uchnast) deklarowali, że załogi zachowują spokój²⁶.

W kolejnych miesiącach prowadzono akcję „oczyszczania” szeregów partyjnych. Przeprowadzono indywidualne rozmowy z członkami „Solidarności”²⁷. Do marca 1982 roku skreślono 570 osób, później skreślano kolejne osoby. Według ustaleń Kazimierza Miroszewskiego, w latach 1981-1984 w Myszkowie wydano 31 członków PZPR, a skreślono 882²⁸. To dużo, zważywszy, że w połowie 1981 roku do myszkowskiej PZPR należało 3954. W końcu listopada 1982 roku w PZPR było 3331 członków i kandydatów²⁹. W końcu września 1983 roku do PZPR należało 3219 osób, w tym robotników 1801. Ubyło 20% stanu osobowego, ale w skali kraju skala ta wynosiła 30%³⁰. Od 30 maja 1981 roku do 20 grudnia 1982 roku do partii przyjęto tylko 10 kandydatów. Jak tłumaczono, „była to znikoma liczba, ale w szeregi PZPR wstąpili ludzie posiadający rzeczywiście skryształizowany światopogląd, trzeźwo oceniający obecną sytuację i wierzący w linię odnowy zapoczątkowaną przez IX Nadzwyczajny Zjazd [...] partii”³¹.

2 marca 1982 roku I sekretarz Wojciech Bednarski w przemówieniu na Plenum KM PZPR starał się odpowiedzieć na pytania jak konsolidować szeregi partii oraz jak odbudować zaufanie społeczeństwa do partii. Stwierdzał wówczas, że na pytania te starano się już odpowiedzieć jesienią 1980 roku, a także później: „w czasie nasilających się zmasowanych ataków rozzuchwalonych wrogów socjalizmu, ataków które zostały rozbite w ciągu kilku grudniowych

26 APCz, KM PZPR Myszków, sygn. 5/III – t. 17, Protokół nr 2/82 z posiedzenia Egzekutywy KM PZPR w Myszkowie odbytego w dniu 2 lutego 1982 r., k. 19.

27 APCz, WPO, sygn. 153, Notatka z pobytu pracowników etatowych KW, aktywu partyjnego w terenie w dniu 28 grudnia 1981 r., k. 72; APCz, KM PZPR Myszków, sygn. 5/III – t. 16, Informacja o działalności Miejskiej Komisji Kontroli Partyjnej za okres od 31 maja 1981 r., k. 234-236.

28 K. Miroszewski przy współpracy z J. Durką, M. Nitą i ks. J. Związkiem, *Po obu stronach Warszawy...*, s. 330.

29 APCz, KM PZPR Myszków, sygn. 5/I – t. 5, I Miejska Konferencja Sprawozdawcza. Sprawozdanie z działalności Komitetu Miejskiego PZPR z 20 grudnia 1982 r., k. 24.

30 K. Miroszewski przy współpracy z J. Durką, M. Nitą i ks. J. Związkiem, *Po obu stronach Warszawy...*, s. 336-330.

31 APCz, KM PZPR Myszków, sygn. 5/I – t. 5, I Miejska Konferencja Sprawozdawcza. Sprawozdanie z działalności Komitetu Miejskiego PZPR z 20 grudnia 1982 r., k. 25. Decyzje o skreśleniu z listy członków lub przyjęciu podejmowano na spotkaniach egzekutywy partyjnej, zob. np. Tamże, sygn. 5/III – t. 17, Protokół z posiedzenia Egzekutywy Komitetu Miejskiego PZPR z 7 grudnia 1982 r., k. 264; Tamże, sygn. 5/III – t. 18, Protokół z posiedzenia Egzekutywy Komitetu Miejskiego PZPR z 15 lutego 1983 r., k. 41-44.

godzin. Zgaszony wówczas został też przed detonatorem pełzający płomień rozświecony przez prominentów działających w „Solidarności”. Dziś wrogowie Polski nie mogą wybaczyć naszym konstytucyjnym władzom suwerennej decyzji podjętej w imię ocalenia narodowego. Zawiedli się Zachodni widzowie oraz stratedzy od zwalczania socjalizmu i ruchów narodo-wyzwoleńczych”³².

Oceniał, że decyzja Rady Państwa o wprowadzeniu stanu wojennego z dniem 13 grudnia 1981 roku oraz powołanie Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego to konieczność i jedyne wyjście, mające ochronić przed katastrofą. Oskarżał „Solidarność” o spowodowanie kryzysu. Oceniając sytuację z 1980 i 1981 roku mówił: „Wcześniej rozwój sytuacji politycznej i gospodarczej doprowadził bowiem kraj nasz nad brzeg przepaści. Dotychczasowe struktury państwa przestają funkcjonować. Gospodarka uległa ruinie. Warunki życia ludności stały się coraz cięższe. Następował ostry podział społeczeństwa. Nieustanne konflikty, okazje protestacyjne i strajki, podsycanie nienawiści na tle politycznym i ideologicznym siały niebezpieczne spustoszenie psychiczne, zwłaszcza wśród młodego pokolenia. Coraz głośniej padały słowa do fizycznej rozprawy z członkami partii, mnożyły się akty terroru o pogróżek”³³.

Plenum KM PZPR podjęło też uchwałę o pełnym poparciu decyzji Rady Państwa z 13 grudnia³⁴. Podczas obrad w czerwcu stwierdzano, że kryzys został spowodowany podwyżkami płac, które nie mają pokrycia w towarze, strajkami i wolnymi sobotami. Nawoływano do walki ze spekulacją. Podkreślano wysokie ceny artykułów spożywczych. Jeden z obecnych nawoływał nawet do zmuszenia rolników do oddawania państwu płodów rolnych³⁵.

KM PZPR przyjął program w zakresie spraw wewnątrzpartyjnych. Zakładał on m.in.: „W celu umacniania ideowo-politycznej i organizacyjnej jedności partii instancja miejska i organizacje partyjne podkreślać będą marksistowsko-leninowski charakter partii przez jednoczesne stosowanie wobec wszystkich członków partii kryteriów ideowych i politycznych oraz egzekwowanie wynikających z tych kryteriów obowiązków. [...] Przeprowadzić rozmowy z członkami partii wykazującymi bierność wobec uchwał plenarnych posiedzeń KC, zasad statutu PZPR oraz decyzji WRON. [...] Kontynuować proces samooczyszczania

32 Tamże, sygn. 5/II – t. 9, Informacja Zespołu ds. Uchwał i Wniosków przy Komitecie Miejskim PZPR o realizacji wniosków Egzekutywy KM PZPR za okres III-go i IV-go kwartału 1981 r., k. 11.

33 Tamże.

34 APCz, KM PZPR Myszków, sygn. 5/II – t. 9, Uchwała Plenum Komitetu Miejskiego PZPR w Myszkowie podjęta w dniu 3 marca 1982 r., k. 25.

35 Tamże, sygn. 5/II – t. 9, Protokół z posiedzenia V Plenum Komitetu Miejskiego PZPR w Myszkowie odbytego w dn. 11 czerwca 1982 r., k. 36.

partii z ludzi chwiejnych i obcych ideowo, przeciwdziałając jednocześnie występowaniu z partii uczciwych i ideowych robotników. Z robotnikami, którzy oddali legitymacje po sierpniu 1980 roku przeprowadzić rozmowy³⁶.

Tymczasem rzeczywistość stanu wojennego nie poprawiła sytuacji gospodarczej, a wręcz nastąpiło pogłębienie kryzysu. W raportach z zakładów myszkowskich pisano o dezorganizacji w ustalaniu cen materiałów zaopatrzeniowych³⁷. Społeczność narzekała na braki w zaopatrzeniu sklepów. Brakowało niemal wszystkich towarów, a na wsi spodziewano się nielegalnego uboju zwierząt na masową skalę. W końcu stycznia z Myszkowa donoszono, że funkcjonariusze ORMO zaczynają wykorzystywać fakt noszenia munduru i zamiast robić porządek, chodzą po sklepach i omijając kolejki dokonywali zakupów. W informacjach napływających do komitetu miejskiego podkreślano, że społeczeństwo oceniło to bardzo krytycznie jako wykorzystywanie swojej służbowej roli do celów prywatnych³⁸. Brak towarów w sklepach powodował różnego rodzaju pretensje np. o powołanie kontroli robotniczych, które mogłyby kontrolować sklepy i bazy³⁹.

W Myszkowie „Solidarność” zesłała do podziemia. Wiele osób obawiało się internowania. 16 grudnia 1981 roku informowano, że przewodniczący koła „Solidarności” w papierni 14 i 15 grudnia namawiał do akcji strajkowej ale już „16 bm. Był on bardzo wystraszony i mówił wszystkim, żeby nie strajkowali”⁴⁰. W PKS Myszków członkowie „Solidarności” jeszcze 13 grudnia zdążyli odbyć naradę, przewodniczący Jan Pałaszewski poszedł na urlop, ale podejrzewano, że udał się do kopalni „Siemianowice” celem nawiązania kontaktów⁴¹. 19 grudnia do KW PZPR w Częstochowie wpłynęła informacja, że dzień wcześniej rano na bloku MZP przy ul. Wolności zauważono sporządzony czerwoną farbą napis o treści „Pomścimy górników”⁴². 27 grudnia na prywatnej posesji

36 Tamże, sygn. 5/III- t. 17, Program działania KM PZPR w zakresie spraw wewnątrzpartyjnych. Załącznik do protokołu nr 6/82 z posiedzenia Egzekutywy KM PZPR w Myszkowie odbytej 6 kwietnia 1982 r., k. 89.

37 APCz, WPO, sygn. 144, Notatka z pobytu w terenie pracowników politycznych KW PZPR z 6 stycznia 1982 r., k. 6.

38 Tamże, sygn. 144, Informacje przekazane przez pracowników politycznych KW PZPR z pobytu w terenie z 27 stycznia 1982 r., k. 44.

39 Tamże, sygn. 145, Informacje przekazywane przez ROPP i pracowników politycznych KW PZPR z 26 października 1982 r., k. 62.

40 Tamże, sygn. 153, Informacje zgłoszone do Sektora Analiz i Informacji przez pracowników KW PZPR w dniu 16 grudnia 1981 r., k. 13.

41 Tamże, k. 14.

42 APCz, WPO, sygn. 153, Notatka z pobytu pracowników politycznych KW PZPR w zakładach

przy ul. Szyszki (obecnie ul. J. Piłsudskiego) wymalowano hasło „telewizja kłamię”⁴³. 5 stycznia 1982 roku informowano, że w nocy z 4 na 5 stycznia na budynku Urzędu Miejskiego oraz na trzech blokach mieszkalnych wymalowano napisy „KPN” [Konfederacja Polski Niepodległej – J. D.] i znaki Polski Walczącej. Malowidła zostały natychmiast zlikwidowane⁴⁴. Dochodziło też do incydentów niezaplanowanych przez „Solidarność”, jak 2 lutego 1982 roku, kiedy pijany mężczyzna zatrzymał na przejeździe kolejowym w Myszkowie pociąg towarowy na ok. 10 minut i krzyczał „precz z komunistami, wymordować wszystkich”. Po pewnym czasie podeszło do niego dwóch mężczyzn i zabrało go do oczekującej taksówki⁴⁵.

W kwietniu kierownik Wydziału Polityczno-Organizacyjnego KW PZPR w Częstochowie Bogdan Gałaj informował Komitet Centralny PZPR, że na terenie województwa „nie występują incydenty, które w swojej konsekwencji negatywnie wpływałyby na unormowaną sytuację w regionie”. Członkowie partii przygotowywali się do obchodów 1 maja, stwierdzając, że „dość chowania głowy w piasek” i że „na pochód przyjdzie każdy, kto jest za socjalizmem”. Zalecano jednak, aby kierownicy zakładów pracy nie byli nadgorliwi w egzekwowaniu obowiązku uczestnictwa pracowników w pochodzie, gdyż takie zachowanie może zostać źle przyjęte. Na potwierdzenie cytowano krytyczną uwagę włóknianki z „Wartexu”, która odważnie wypowiadała się w sprawie usprawnienia systemu reglamentacji artykułów przemysłowych – „jest wiosna i dzieci nie ma w co ubrać”⁴⁶, czy podobną w tonie wypowiedź włókniarza „myślę, że rząd pomyśli wreszcie o reglamentacji artykułów przemysłowych, bez butów i odzieży żyć też nie można a dzieci rosną”⁴⁷ i jeszcze innej włóknianki: „ceny biją w nas bardzo, nie wiem jak inni sobie dają radę, ale ja i moja rodzina

pracy w dniach 18 -19 12. 1981 r., k. 33.

43 Tamże, sygn. 153, Notatka z pobytu w terenie pracowników i aktywu KW PZPR w dniach 28 grudnia 1981 r. i 29 12. 1981 r., k. 36-38.

44 Tamże, sygn. 144, Notatka z wydarzeń oraz pobytu etatowych pracowników KW PZPR w KG/KMG/KM/ i zakładach pracy w dniu 5 stycznia 1982 r., k. 2.

45 Tamże, sygn. 144, Informacje przekazane przez pracowników aparatu partyjnego KW PZPR oraz z instancji stopnia podstawowego z 3 lutego 1982 r., k. 51.

46 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 23, Pismo kierownika Wydziału Polityczno-Organizacyjnego Bogdana Gałaja do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 3 kwietnia 1982 r., k. 15-16.

47 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 23, Pismo kierownika Wydziału Polityczno-Organizacyjnego Bogdana Gałaja do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 15 kwietnia 1982 r., k. 45.

żyje skromnie...⁷⁴⁸. W innym piśmie do Warszawy Gałaj cytował anonimowy głos z kolejki „Jeszcze *Solidarność* dojdzie do głosu”⁷⁴⁹. Panowała powszechna opinia, że zaopatrzenie w produkty spożywcze i przemysłowe w województwie częstochowskim było gorsze niż w sąsiednich regionach, a szczególnie chodziło o dużo lepsze zaopatrzenie województwa katowickiego⁵⁰. Sprawa zaopatrzenia w artykuły spożywcze i przemysłowe stała się podstawowym problemem społecznym. Innym były oczywiście internowania i ograniczenie swobód obywatelskich. Wyrażano też obawę, że papież Jan Paweł II nie przyjedzie do Polski na obchody 600-lecia Jasnej Góry⁵¹. W raporcie z 7 kwietnia 1982 roku pojawiła się też informacja, że w Szkole Podstawowej nr 5 w Myszkowie uczniowie zawiesili krzyż w pokoju nauczycielskim. Ponieważ stało się to zaraz po zajęciach religii, przypuszczano, że inspiratorem takiego zachowania uczniów był jeden z miejscowych księży. W szkole krzyż zdjęto⁵². Jednak nie był to koniec niewygodnych dla władz incydentów, zwłaszcza że nastroje społeczne nadal były gorące. W piśmie kierownika Wydziału Polityczno-Organizacyjnego KW PZPR Bogdana Gałaja do KC PZPR znajdujemy cytowaną wypowiedź robotnika z Myszkowa: „komu zależy na opóźnieniu procesu rozliczeń byłej ekipy rządzącej, przecież im nikt w Polsce tego nie zapomni, nie da się zapomnieć...”⁵³. Robotnicy domagali się niezależności związków zawodowych.

48 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 23, Pismo kierownika Wydziału Polityczno-Organizacyjnego Bogdana Gałaja do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 16 kwietnia 1982 r., k. 48.

49 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 23, Pismo kierownika Wydziału Polityczno-Organizacyjnego Bogdana Gałaja do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 7 kwietnia 1982 r., k. 25.

50 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 23, Pismo kierownika Wydziału Polityczno-Organizacyjnego Bogdana Gałaja do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 22 kwietnia 1982 r. – Informacja o sytuacji społeczno-politycznej w województwie częstochowskim, k. 64.

51 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 23, Pismo kierownika Wydziału Polityczno-Organizacyjnego Bogdana Gałaja do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 8 kwietnia 1982 r., k. 26. Zob. też: J. Durka, *Sprawy wyznaniowe województwa częstochowskiego na podstawie sprawozdań Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Częstochowie i Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie z lat 1982-1984*. W: *Państwo-religia. Instytucje państwowe i obywatele wobec religii w Europie Środkowo-Wschodniej w XX wieku*, t. I. Red. J. Durka. Kalisz 2014, s. 255-278.

52 APCz, WPO, sygn. 1/VII/16 t. 23, Pismo kierownika Wydziału Polityczno-Organizacyjnego Bogdana Gałaja do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 7 kwietnia 1982 r., k. 25.

53 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 23, Pismo kierownika Wydziału Polityczno-Organizacyjnego Bogdana

Na jednym ze spotkań robotników w „Mystalu” działacze PZPR usłyszeli: „Związki muszą wspólnie pracować z dyrekcją zakładu na odcinku realizacji zadań gospodarczych. Nie powinny mieć płatnych doradców, gdyż najlepszym doradcą jest załoga”⁵⁴. W kolejnych miesiącach z myszkowskich zakładów nadal sygnalizowano o niezadowoleniu załogi i kłopoty w organizacji produkcji⁵⁵. W lipcu odnotowano, że ludność oczekuje na decyzje Sejmu PRL w sprawie zniesienia części rygorów stanu wojennego i na ogłoszenie amnestii⁵⁶.

Po wyjściu z internowania na czele myszkowskiej „Solidarności” podziemnej stanął Bogusław Samborski. Głównie kolportowano ulotki Biuletynu Informacyjnego „CDN”, oraz miesięcznik „Nadzieja”. Działacze podziemnej „Solidarności” przeprowadzali akcje o charakterze propagandowym. Dochodziło do incydentów zarówno w samym Myszkowie, jak i w najbliższych okolicach. 1 maja 1982 roku w centrum Mrzygłodu spod pomnika ściągnięto dwie flagi⁵⁷, a w okolicach Żarek na asfaltowej drodze w lesie na odcinku około 500 m wypisano białą farbą hasła: „PZPR – NSDAP” (obok wymalowano swastykę) i „śmierć komunistom zdrajcom narodu” (obok wymalowano znak Polski Walczącej)⁵⁸. Niszczono propagandowe hasła PZPR, jak np. 29 lipca i 9

Gałąź do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 8 kwietnia 1982 r., k. 28.

54 Tamże, sygn. I/VII/16 t. 23, Pismo kierownika Wydziału Polityczno-Organizacyjnego Bogdana Gałąź do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 19 kwietnia 1982 r. – Informacja o sytuacji społeczno-politycznej w województwie częstochowskim, k. 55.

55 Tamże, sygn. I/VII/16 t. 24, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 15 lipca 1982 r. – Informacja o sytuacji społeczno-politycznej w województwie częstochowskim, k. 94; Tamże, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 16 lipca 1982 r. – Informacja o sytuacji społeczno-politycznej w województwie częstochowskim, k. 98.

56 Tamże, sygn. I/VII/16 t. 24, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 21 lipca 1982 r., k. 106; Tamże, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 23 lipca 1982 r., k. 110.

57 Tamże, sygn. I/VII/16 t. 23, Pismo kierownika Wydziału Polityczno-Organizacyjnego Bogdana Gałąź do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 1 maja 1982 r. – Informacja wstępna o obchodach 1 Maja, k. 80.

58 Tamże, sygn. I/VII/16 t. 23, Pismo kierownika Wydziału Polityczno-Organizacyjnego Bogdana Gałąź do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 1 maja 1982 r. – Informacja o przebiegu pochodu i manifestacji 1 majowych w województwie częstochowskim, k. 83.

października na budynku Komitetu Miejskiego PZPR w Myszkowie. W ostatnich dniach sierpnia 1982 roku na parkanie Myszkowskiej Fabryki Naczyń Emaliowanych od strony stacji PKP Światowit ktoś wymalował czarnym lakierem napis „Solidarność”⁵⁹, a na skwerze przed papiernią na elemencie propagandowym z wizerunkiem orła domalowano koronę i znak Polski Walczącej. Znak z kotwicą pojawił się jeszcze na murach trzech prywatnych posesji⁶⁰. 31 sierpnia na ulicach Myszkowa czerwoną farbą wymalowano hasła: „31.08.1982 r. dniem manifestacji przeciwko bezprawiu WRON. Żądamy uwolnienia uwięzionych. Wolność dla *Solidarności*”, „Precz z komuną”, „Żądamy zwolnienia uwięzionych. Wolność dla *Solidarności*”. Napis „Solidarność zwycięży” pojawił się także na wiadukcie kolejowym na trasie Myszków – Góra Włodowska⁶¹.

Od września 1982 roku wśród załóg myszkowskich fabryk odczuwalne było zmęczenie stanem wojennym i sytuacją w kraju. Z Myszkowskiej Fabryki Naczyń Emaliowanych wystosowano nawet petycję do Sejmu PRL, aby ten podjął kroki w celu szybkiego zlikwidowania zjawiska pasożytnictwa społecznego⁶² (tak wtedy określano uchylanie się od pracy), a przyjęte miesiąc później przez Sejm rozwiązania uznano za zbyt łagodne⁶³.

W nocy z 8 na 9 października 1982 roku obrzucono budynek Komitetu Miejskiego PZPR słóikami z farbą, przewrócono stojącą w centrum miasta planszę z napisem PZPR i wymalowano kotwicę Polski Walczącej na budynku Szkoły Podstawowej nr 5⁶⁴. Była to reakcja na przyjęcie przez Sejm

59 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 24, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 30 sierpnia 1982 r., k. 180.

60 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 24, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 30 sierpnia 1982 r., k. 184.

61 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 24, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 31 sierpnia 1982 r., k. 190.

62 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 25, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 27 września 1982 r., k. 89.

63 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 25, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 27 października 1982 r., k. 175.

64 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 25, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 9 października 1982 r. – Informacja o sytuacji w województwie częstochowskim po przyjęciu ustawy

PRL ustawy o związkach zawodowych. Jeden z pracowników myszkowskiej MFNE, dawny działacz „Solidarności” wypowiedział się publicznie, że władze właśnie ostatecznie rozprawiły się ze związkami⁶⁵. 10 października sekretarz KW PZPR w Częstochowie Henryk Jąderko w wysyłanej informacji do KC PZPR cytował wypowiedzi księdza Mariana Kuzi z Myszkowa-Mijaczowa, że „do dziś w szpitalach leżą postrzelone dzieci z Częstochowy” i „że sprawa zdejmowania krzyży wyniknęła z winy władz miejscowych i wojewódzkich, a nie ze szczebla centralnego”⁶⁶. Dla mieszkańców miasta wciąż uciążliwa była reglamentacja i braki towarów na rynku. W „Mystalu” robotnicy nie chcieli przyjmować ekwiwalentu pieniężnego na środki czystości (np. 12 zł za kostkę mydła), twierdząc, że bez kartek i tak nie kupią mydła. W „Wartexie” robotnicy domagali się zniesienia reglamentacji na mydło i papierosy⁶⁷. Działacze PZPR starali się przyciągnąć robotników do tworzonych nowych kontrolowanych przez władze związków zawodowych. W „Mystalu” robotników zachęcano próbą rozwiązania problemów bufetu zakładowego i wynegocjowaniem dopłat za przewóz węgla⁶⁸. Robotnicy z zadowoleniem przyjęli zapowiedź pociągnięcia do odpowiedzialności konstytucyjnej Piotra Jaroszewicza i trzech wicepremierów, jako osoby odpowiedzialne za kryzys ekonomiczny kraju⁶⁹.

Rankiem 9 listopada 1982 roku w MZP na ścianie budynku VI maszyny papierniczej naklejono ulotki częstochowskiej „Solidarności”, wzywające do protestów w kolejnych dniach⁷⁰. W nocy z 9 na 10 listopada oblano czerwoną

o związkach zawodowych, k. 119.

65 Tamże, k. 120.

66 APCz, WPO, sygn. 1/VII/16 t. 25, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 10 października 1982 r. – Informacja o sytuacji społeczno-politycznej w województwie częstochowskim (w tym zachowanie kleru), k. 121-122. Na temat księdza zob.: J. Durka, *Ks. Marian Kuzia (1936-1995)*...

67 APCz, WPO, sygn. 1/VII/16 t. 25, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 21 października 1982 r., k. 162.

68 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 25, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 23 października 1982 r. – Informacja o sytuacji społeczno-politycznej w województwie częstochowskim, k. 166.

69 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 25, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 27 października 1982 r., k. 175-176.

70 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 26, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 9 listo-

farbą budynek Komitetu Miejskiego PZPR w Myszkowie, a na 105-metrowym kominie papierni zawieszono czterometrową flagę „Solidarności”. Robotnicy z ekipy budującej komin odmówili zdjęcia tej flagi. Początkowo odmówili także funkcjonariusze zakładowej straży pożarnej, ale około godziny 16.00 na polecenie dyrekcji uczynił to jeden z nich inkasując nagrodę pieniężną 6 tysięcy zł⁷¹. Zaraz po tym incydencie, wykorzystując skupienie uwagi dyrekcji i bezpieczeństwa na fładze, wymalowano na drzwiach i murach zakładu znaki „Solidarności Walczącej”. Podziemnie wydawany „CDN” donosił, że: „Przeprowadzone akcje mocno zespoliły załogę, a jednocześnie ośmieszyły popleczników WRONy. Strażak, który połakomił się na judaszowe srebrniki został dwa dni później obity w jednej z myszkowskich restauracji. Chętnych do dania mu lania jest więcej i pewnie będzie musiał opuścić Myszków”⁷². 6 grudnia w papierni rozlepiono ulotki, nawołujące do wzięcia udziału w manifestacji na Jasnej Górze, a miesiąc później ulotki rozrzucono ponownie w papierni i w „Wartexie”⁷³. 11 grudnia rzucono w budynek Komitetu Miejskiego PZPR butelką z farbą⁷⁴, a 31 grudnia wybito w nim szyby⁷⁵.

W końcu 1982 roku odnotowywano zmęczenie społeczeństwa atmosferą stanu wojennego i oczekiwanie na zawieszenie stanu wojennego⁷⁶. Podejmowane próby rozwiązania niektórych problemów społecznych często stwarzały nowe niepożądane zjawiska, np. zniesienie reglamentacji na sprzedaż środków

pada 1982 r., k. 24.

71 Tamże, sygn. 145, Informacje przekazywane przez KM/KMG/KG/ROPP oraz pracowników KW PZPR z 17 listopada 1982, k. 76; APCz, WPO, sygn. 151, „CDN” Biuletyn Informacyjny nr 18 z 16 grudnia 1982 r. Wydawany przez „podziemny” Międzyzakładowy Komitet Koordynacyjny NSZZ „Solidarność” – Częstochowa, k. 181; Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 26, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 10 listopada 1982 r., k. 31.

72 Tamże, sygn. 151, „CDN” Biuletyn Informacyjny nr 18 z 16 grudnia 1982 r. Wydawany przez „podziemny” Międzyzakładowy Komitet Koordynacyjny NSZZ „Solidarność” – Częstochowa, k. 181.

73 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 26, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 13 grudnia 1982 r., k. 104.

74 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 26, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 13 grudnia 1982 r., k. 103.

75 K. Miroszewski przy współpracy z J. Durką, M. Nitą i ks. J. Związkciem, *Po obu stronach War-ty...*, s. 329.

76 APCz, WPO, sygn. 1/VII/16 t. 26, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko... z 13 grudnia 1982 r., k. 103.

czystości spowodowało ich masowy wykup. W sklepach wprowadzono ograniczenie sprzedaży, ale to nie zapobiegło masowemu wykupowi towarów. W ciągu jednego dnia wyprzedano półtoramiesięczny zapas proszków do prania i dwutygodniowy zapas mydła w sklepach WSS „Społem”. Wśród robotników ponownie narastało niezadowolenie spowodowane trudnościami w codziennej egzystencji. W myszkowskich fabrykach pojawiły się komentarze, że rząd i partia wróciły do starych metod i że trzeba się będzie przypomnieć i zaprotestować wychodząc na ulicę⁷⁷. W lutym 1983 roku najbardziej poszukiwanymi artykułami przemysłowymi były: rajstopy, bielizna osobista, lodówki i pralki⁷⁸. Sekretarz KW PZPR Henryk Jąderko odnotował: „9 bm. w Myszkowskich Zakładach Papierniczych wręczono przedstawicielom załogi *Kwestionariusz konsultacyjny w sprawie podatków i cen. Propozycje na rok 1983*. Kwestionariusz wypełniono bez złośliwych komentarzy. Natomiast w ZPW *Wartex* w Myszkowie, gdzie 1 egzemplarz tego kwestionariusza dostarczyła nieustalona osoba odnotowano szereg bardzo krytycznych wypowiedzi, np.: *Minister Krasiński przygotował klasie robotniczej piękny prezent na Święto Pracy. Znowu bije się robotników po kieszeni*”⁷⁹. Kilka dni później Jąderko pisał: „W zakładach przemysłowych Myszkowa stwierdza się niezadowolenie załóg po konsultacjach w sprawie podwyżki podatków i cen w br. [bieżącym roku – J. D.]”⁸⁰. W kolejnym miesiącu powszechnie obawiano się ponownych podwyżek cen artykułów konsumpcyjnych⁸¹. W wyniku stałych podwyżek cen systematycznie obniżał się poziom życia⁸².

77 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 27, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 2 lutego 1983 r., k. 66.

78 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 27, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 7 lutego 1983 r., k. 76.

79 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 27, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 11 lutego 1983 r., k. 86.

80 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 27, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 14 lutego 1983 r., k. 90.

81 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 27, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 11 marca 1983 r., k. 147.

82 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 27, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 19 marca 1983 r. – Informacja o sytuacji społeczno-politycznej w województwie częstochowskim, k. 161.

Do Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Częstochowie znowu zaczęły przychodzić informacje o antypartyjnych incydentach w Myszkowie. 5 kwietnia 1983 roku donoszono, że nauczyciel Jan Bleharczyk z Zespołu Szkół Zawodowych nr 1 w Myszkowie aktywny działacz byłej „Solidarności” w rozmowach z nauczycielami i uczniami nadal demonstruje negatywny stosunek do polityki partii i rządu⁸³. Wrogie stanowisko części nauczycieli spowodowała zapowiedź władz, dotycząca wstrzymania świadczeń wynikających z Karty Nauczyciela⁸⁴. 28 kwietnia w gablocie głównego mechanika w myszkowskim „Mystalu” zawieszono ulotkę ze zdjęciem Lecha Wałęsy i prymasa Polski Józefa Glempa oraz podpisem „Bojkotuj 1 Maja”. Po usunięciu ulotki, nieznany sprawca ponownie ją zawiesił⁸⁵. Następnego dnia Jan Łaszek internowany działacz „Solidarności”, a wcześniej Komitetu Obrony Robotników oblał się rozpuszczalnikiem w ubikacji Komitetu Miejskiego PZPR w Myszkowie, a następnie wszedł do sekretariatu i zagroził I sekretarzowi, że się podpali. Zamiar ten jednak udaremnilo i Jana Łaszka zatrzymała milicja⁸⁶. Zachowanie Łaszka jest zastanawiające w kontekście faktu jego współpracy z bezpieczeństwem⁸⁷. W końcu kwietnia w Myszkowie rozeszły się plotki o śmierci Grzegorza Przemyska. Komitet Miejski PZPR sygnalizował, że potrzebne jest podanie w mediach okoliczności zajść⁸⁸. Mimo tych incydentów, 1-majową manifestację w Myszkowie oceniono jako udaną „jak na obecną sytuację polityczną”⁸⁹. Według danych KM PZPR

83 Tamże, sygn. 146, Informacje przekazywane przez ROPP, instancje stopnia podstawowego o etatowych pracownikach KW PZPR z 5 kwietnia 1983 r., k. 33.

84 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 28, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 13 kwietnia 1983 r., k. 21.

85 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 28, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 28 kwietnia 1983 r. – Informacja o sytuacji społeczno-politycznej w województwie częstochowskim, k. 161.

86 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 28, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 29 kwietnia 1983 r., k. 66. Jan Łaszek był już znanym działaczem KOR-u, zob. J.J. Lipski, *KOR. A History of the Worker's Committee in Poland 1976-1981*, transl. O. Amsterdamska, G.M. Moore, Berkeley-Los Angeles-London 1985, p. 498; J. J. Lipski, *KOR. Komitet Obrony Robotników Komitet Samoobrony Społecznej*, Warszawa 2006, s. 420, 605.

87 AIPN Ka, sygn. 00208/1, t. 1, Dziennik rejestracyjny, karta Mkr-2 z kartoteki odtworzeniowej Wydziału VI WUSW w Częstochowie.

88 APCz, WPO, sygn. 1/VII/16 t. 28, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 1 czerwca 1983 r., k. 147.

89 APCz, KM PZPR Myszków, sygn. 5/III – t. 18, Protokół nr 9/83 z posiedzenia Egzekutywy KM

w uroczystościach wzięło udział 12 tysięcy osób. Czerwiec 1983 roku upłynął pod znakiem przygotowań do wizyty papieża Jana Pawła II w Polsce. Wiele grup zmierzających do Częstochowy na spotkanie z papieżem przejeżdżało przez Myszków, dało to okazję do kolejnych akcji podziemnej „Solidarności”. 17 czerwca w godzinach popołudniowych na teren MFNE wtoczono z bocznic kolejowej dwa wagony z wymalowanymi napisami „Solidarność” i znakami Polski Walczącej, a w nocy na ogrodzeniu fabryki pojawił się napis „uwaga – Solidarność żyje”. Napis „Solidarność” wymalowano też na budynku przychodni zdrowia „Mystalu”⁹⁰. Podczas pobytu papieża w Częstochowie na uroczystości jasnogórskie przybyło wielu mieszkańców Myszkowa i okolic, a skala ekspozycji symboli „Solidarności” była ogromna. Wrażenia robotników, jakie później odnotowano, były bardzo podobne. Jeden z pracowników z zakładu w Żarkach wypowiedział się, że był pod Jasną Górą, ale chwilami wydawało mu się, że jest na zlocie „Solidarności”. Robotnik z myszkowskiej papierni wspominał chóralny śpiew „Ojczyznę wolną racz nam zwrócić Panie”, oraz masowe prezentowanie znaku „V”⁹¹. Ponadto robotnicy doskonale wyłapywali kontekst polityczny papieskich homilii, czemu dawali wyraz w późniejszych komentarzach cytowanych przez Henryka Jąderko: „robotnik z Myszkowa: – [...] Odniosłem wrażenie, że papież chciał powiedzieć, że nie ma dialogu bo nie ma *Solidarności*, czyli że o porozumieniu można będzie mówić jeśli będzie to porozumienie z *Solidarnością*”⁹². Działacze partyjni wyłapywali też te głosy, które były krytyczne wobec papieża i Kościoła. Przedstawiciele aktywu partyjnego „Wartexu” podsumowywali: „papież przekształcił swą pielgrzymkę w kampanię polityczną wymierzoną przeciw władzy ludowej. W każdym kazaniu poucza i udziela wskazówek niemających nic wspólnego z religią”⁹³. Cytowali wypowiedź jednej z myszkowskich emerytek „Papież bardzo dużo

PZPR w Myszkowie odbytego w dniu 3 maja 1983 r., k. 87.

90 APCz, WPO, sygn. 1/VII/16 t. 28, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 18 czerwca 1983 r. – Informacja o sytuacji społeczno-politycznej w województwie częstochowskim, k. 188.

91 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 28, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 20 czerwca 1983 r. – Informacja o sytuacji społeczno-politycznej i komentarzach dotyczących przebiegu wizyty Jana Pawła II w Częstochowie, k. 214.

92 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 28, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 21 czerwca 1983 r. – Informacja o sytuacji społeczno-politycznej i komentarzach dotyczących wizyty Jana Pawła II w Polsce, k. 219.

93 Tamże.

mówi o sprawiedliwości społecznej, ale najwięcej niesprawiedliwości jest przy rozdziale przez księży darów zagranicznych”⁹⁴. Działacze PZPR zwrócili też uwagę na inny głos robotnika z „Mystalu”: „uważam, że wizyta miała duże znaczenie dla naszego kraju. Władzy dała ona szeroki pogląd na sprawy natury moralno-społecznej, a społeczeństwu uświadomiła jeszcze raz, że zaufanie, pojednanie, spokój to jedyna droga do lepszego jutra”⁹⁵.

Po zakończeniu stanu wojennego z dniem 22 lipca 1983 roku nastąpiły zmiany w kierownictwie myszkowskiej PZPR. Wojciech Bednarski ustąpił z funkcji członka Egzekutywy Komitetu Miejskiego PZPR i I sekretarza. Na I sekretarza wybrano Czesława Miklasa⁹⁶. Zakończenie stanu wojennego przyjmowano jako zakończenie „rozprawiania” się z „Solidarnością”. Zmiany na stanowiskach w miejskich władzach partyjnych miały mieć duże znaczenie wizerunkowe. Partia poszukiwała poparcia społecznego, co było niezwykle trudne ze względu na pogłębiający się kryzys społeczno-gospodarczy. Rozpoczął się ostatni okres istnienia PRL.

Bibliografia

I. Archiwa

1. Archiwum Państwowe w Częstochowie
Komitet Miejski PZPR w Myszkowie
Komitet Wojewódzki PZPR Wydział Polityczno-Organizacyjny
2. Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach
Sygn. 00208/1, t. 1, Dziennik rejestracyjny.

II. Opracowania

Durka J. (2006), *Budynek XIX-wiecznej przędzalni bawełny w Myszkowie jako współczesny obiekt przemysłowy i element regionalnej ścieżki*

94 APCz, WPO, sygn. 1/VII/16 t. 28, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 22 czerwca 1983 r., k. 225.

95 Tamże, sygn. 1/VII/16 t. 28, Pismo sekretarza KW PZPR w Częstochowie Henryka Jąderko do Sektora Bieżącej Informacji Partyjnej Wydziału Organizacyjnego KC PZPR w Warszawie z 23 czerwca 1983 r. – Informacja o sytuacji społeczno-politycznej z województwa częstochowskiego, k. 229.

96 APCz, KM PZPR Myszków, sygn. 5/II – t. 10, Protokół z Plenum KM PZPR w Myszkowie odbytego w dn. 31 sierpnia 1983 r., k. 86-87.

- dydaktycznej, [w:] *Rola bankowości i przedsiębiorczości w ochronie dziedzictwa miast postindustrialnych w warunkach rozwoju demokracji lokalnej*, red. A. Stawarz, Warszawa-Białystok.
- Durka J. (2014), *Historia powstania parafii w Myszkowie-Mijaczowie*, [w:] *Język doświadczenia religijnego*, T. 6, red. G. Cyran, E. Skorupska-Raczyńska, Gorzów Wielkopolski.
- Durka J. (2014), *Sprawy wyznaniowe województwa częstochowskiego na podstawie sprawozdań Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Częstochowie i Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie z lat 1982-1984*, [w:] *Państwo-religia. Instytucje państwowe i obywatele wobec religii w Europie Środkowo-Wschodniej w XX wieku*, t. I, red. J. Durka, Kalisz.
- Durka J. (2016), *Ks. Marian Kuzia (1936-1995) – życie i działalność wikariusza i proboszcza w Myszkowie-Mijaczowie*, „Zeszyty Myszkowskie”, nr 3.
- Gajdziński P. (2014), *Gierek. Człowiek z węgla*, Poznań.
- Kowalski L. (2012), *Jaruzelski. General ze skazą. Biografia wojskowa generała armii Wojciecha Jaruzelskiego*. Poznań 2012.
- Lipski J. J. (1985), *KOR. A History of the Worker's Committee in Poland 1976-1981*, transl. O. Amsterdamska, G.M. Moore, Berkeley-Los Angeles-London.
- Lipski J. J. (2006), *KOR. Komitet Obrony Robotników Komitet Samoobrony Społecznej*, Warszawa.
- Miroszewski K., Durka J., Nita M., Związek J. (2010), *Po obu stronach Warty. Zarys dziejów Myszkowa*, Myszków.
- Prażmowska A. (2015), *Władysław Gomułka*, Warszawa.

